

IZLAGANJA SA NUČNIH SKUPOVA

UDK 322 (497.6) "19"
28-67 (497.6) "19"

Izlaganja sa naučnih skupova

STAV ISLAMSKJE ZAJEDNICE PREMA RASPADU JUGOSLAVIJE¹

Edin Radušić
Filozofski fakultet, Sarajevo

Abstrakt: Uloga vjerskih organizacija i institucija na južnoslavenskom prostoru, gdje je upravo vjera bila vododjelnica pri formiranju nacija i gdje sve do danas vjerske organizacije igraju značajnu ulogu u političkom i uopće društvenom životu, bila je od ogromnog značaja za historijske procese u ovom dijelu Evrope. Njihova uloga je bila značajnija što je politička situacija bila kritičnija. Autor u ovom radu na osnovu njemu dostupnih izvora prati stav Islamske zajednice prema raspadu Jugoslavije u sudbonosnim vremenima za Bosnu i Hercegovinu, kada je bio doveden u pitanje opstanak Bošnjaka.

Kraj osamdesetih i početak devedesetih godina XX stoljeća obilježili su krupni događaji. Rušenje berlinskog zida simbolički je označilo odlazak komunizma sa političke scene, kojem procesu ni Jugoslavija, iako značajno drugačijeg uređenja od ostalih komunističkih zemalja, nije mogla izbjeći. U eri kada su bivši komunistički lideri postali najvatreniji nacionalisti raspad Jugoslavije na njene historijske pokrajine bio je neizbježan.

Stav vodećih vjerskih organizacija u Jugoslaviji prema njenom opstanku ili nestanku bio je veoma značajan. Kada je riječ o vjerskoj zajednici jugoslavenskih mu-

¹ Izlaganje sa naučne konferencije "Crkve u bivšoj Jugoslaviji" održane od 30. 10. do 3. 11. 2002. godine u Münchenu (Njemačka) u organizaciji Ökumenische Institute iz Münstera.

slimana, posebno u Bosni i Hercegovini, ova konstatacija dobija još više na težini usljed povezanosti nacionalnog i konfesionalnog elementa kroz historiju Bosne i Hercegovine. Moglo bi se reći da je Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini bila jedna od osnovnih ustanova bošnjačkog naroda zadnjih stotinjak godina. U nedostatku organiziranog političkog djelovanja vjerska zajednica nastupa kao dušebrižnik u interesu tog dijela bosanskohercegovačkog stanovništva.

Složenost teme i nepostojanje vremenske distance od događaja i procesa koji su tretirani u ovom radu, a koja je nužna za potpuno sagledavanje ovog pitanja, utjecali su da naznačena tema ne bude upotpunosti apsolvirana. Stav Islamske zajednice prema raspadu Jugoslavije pokušali smo rekonstruirati, uglavnom na osnovu zvaničnih istupa i saopćenja najviših institucija Zajednice (Rijaseta Islamske zajednice Jugoslavije, Mešihata Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i Vrhovnog Sabora) kao i čelnih ljudi tih institucija (reisul-uleme, predsjednika Mešihata i predsjednika Sabora) u njihovim glasilima.² Obratili smo pažnju i na druge tekstove objavljene u ovim listovima, jer su stavovi izneseni u njima bliski onima uredništva navedenih glasila, odnosno, njihovog osnivača i izdavača. Akcenat u radu je na periodu od početka 1991. do kraja 1992. godine kada se i desio definitivan raspad Jugoslavije.

* * *

Pitanje organizacije, razvoja i položaja Islamske zajednice (IZ) u različitim državnim okvirima, od njenog nastanka do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, značajno je utjecalo na njena opredjeljenja u toku jugoslavenske krize. Tada su polako evoluirale dvije struje unutar Islamske zajednice, koje su nekoliko različito vidjele državno-pravni okvir za muslimane u Bosni i Hercegovini. Kako bi se razumjeli odnosi koji su vladali u i izvan Islamske zajednice Jugoslavije u toku jugoslavenske krize nužno je napraviti kratak presjek njenog historijata (u BiH i u Jugoslaviji). Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini u svojoj dugoj historiji prolazila je kroz različite organizacijske strukture i opstojala u širim i užim državnim okvirima: Osmansko carstvo, Austro-Ugarska, Kraljevina Jugoslavija, Nezavisna Država Hrvatska, Socijalistička Jugoslavija do 1992. i konačno Bosna i Hercegovina, priznata članica Ujedinjenih nacija. Dakle, radi se o jednoj vjerskoj zajednici različitih iskustava stečenih u širim državnim okvirima i drugačijim sistemima vladanja.

² "Preporod", "Glasnik Rijaseta Islamske zajednice", "Glasnik Vrhovnog Islamskog starješinstva" i "Islamska misao".

U doba osmanske vladavine nije postojala posebna vjerska organizacija muslimana u Bosni, a postavljanje vjerskih funkcionera teklo je u sporazumu sa Šejhul-islamom u Carigradu. Okupacijom Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske 1878. godine stanje u organizaciji vjerske vlasti se znatno izmijenilo. Usljed prekida državno-pravnih veza sa Carigradom bosanskohercegovački muslimani su ostali bez svog vjerskog poglavara. Bez obzira na njihovo nastojanje da održe vezu sa Mešihatom u Carigradu, produžavanje tih veza bilo je neostvarivo. Za interese Monarhije odvajanje Muslimana od Carigrada i njihovo vezivanje za Austro-Ugarsku imalo je prvorazredan politički značaj. Zbog toga austrougarska administracija radi na uspostavljanju posebne vjerske organizacije bosanskohercegovačkih Muslimana koja bi bila nezavisna od Mešihata u Carigradu. Za tu ideju pridobila je Muslimane bliske režimu nastojeći da joj da vid spontane akcije.³

Početakom 1881. godine Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu počinje aktivnije raditi na odvajanju Muslimana od Carigrada. Nakon što je Šejhul-islam 1882. godine proglasio sarajevskog muftiju Mustafu Hilmi Omerovića za bosanskog muftiju i ovlastio ga da može postavljati vjerske službenike i šerijatske sudije, na taj način indirektno priznavši nezavisnost Islamske zajednice u BiH, car Franjo Josip je 17. oktobra 1882. imenovao Omerovića reisul-ulemom muslimana u Bosni i Hercegovini. Istovremeno je imenovao i četvoricu članova Ulema medžlisa, čime je dovršen posao formiranja Islamske zajednice u BiH, nezavisne od carigradskog Mešihata.⁴ Nakon uporne borbe Muslimana za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju 1. marta 1909. godine stupio je na snagu "Štatut za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini", koji će ostati na snazi sve do 1930. godine.⁵ Statutom je utvrđeno ustrojstvo Islamske vjerske zajednice koje je počivalo na principu samoupravnih izabranih tijela, od džematskih medžlisa do vakufsko-mearifskog sabora. Novom organizacijom Islamske zajednice obezbijedeno je šire učešće njenih pripadnika u donošenju odluka, ali je austrougarska uprava sebi obezbijedila važne ingerencije u konstituiranju, izboru i imenovanju

³ Hamdija Kapidžić, *Hercegovački ustanak 1882. godine*, "Veselin Masleša", Sarajevo 1958, 75-77; Mustafa Imamović, *Pravni položaj i unutrašnje-politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.*, II izdanje, Bosanski kulturni centar, Sarajevo 1997, 107; Enes Durmišević, Reis-ul-ulema - danajski dar Muslimanima, "Preporod", XXII, 5/492, Sarajevo 1. mart 1991, 8-9.

⁴ Nusret Šehić, *Autonomni pokret Muslimana za vrijeme austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini*, "Svjetlost", Sarajevo 1980, 22-24; E. Durmišević, *Reis-ul-ulema*, 8-9.

⁵ Opširnije o borbi bosanskohercegovačkih Muslimana za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju vidi N. Šehić, *Autonomni pokret Muslimana*.

vjersko-vakufskih organa i najviših vjerskih funkcionera. Statutom su normirane i veze islamskih pripadnika u Bosni i Hercegovini sa halifom u Carigradu.⁶

Očuvanje i, eventualno, proširenje autonomije Islamske zajednice ostvarene u periodu austrougarske uprave u BiH, bilo je značajno pitanje u prvoj jugoslavenskoj državi (na teritoriji Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. živjelo je oko 1.380.000 muslimana). Senžermenski ugovor iz 1919. (o zaštiti vjerskih manjina) postao je stalni zakon u Jugoslaviji. Prema tom ugovoru vlast je bila dužna imenovati i reisul-ulemu za cijeli državu. Shodno tome, Vlada Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca je reisul-ulemu iz Bosne i Hercegovine, Džemaludin ef. Čauševića priznala za vjerskog poglavara u cijeloj Kraljevini, ali mu nije dopustila da ima bilo kakav utjecaj izvan Bosne i Hercegovine, što, uistinu, on nije ni pokušavao. Stvarnu upravu nad vjerskim poslovima izvan BiH imalo je Ministarstvo vjera u Beogradu⁷.

Nakon zavođenja šestojanuarske diktature kralja Aleksandra Karađorđevića ukinuta je autonomija IZ u BiH i uvedena jedinstvenu islamska organizacija u Jugoslaviji pod nadzorom države. Kralj je namjeravao da ovakvu islamsku organizaciju iskoristi za odvajanje bosanskohercegovačkih Muslimana od Jugoslovenske muslimanske organizacije (JMO), najjače političke stranke među Bošnjacima, i veže ih za svoju politiku. Uredbom o privremenoj organizaciji vlasti i poslovima IZ Kraljevine Jugoslavije ministar pravde je postao najviša upravna vlast koja je vršila nadzor nad svim organima Islamske zajednice. Sjedište reisul-uleme preneseno je iz Sarajeva u Beograd. Kralj je 9. jula 1930. ozakonio novi Ustav Islamske vjerske zajednice (IVZ), po kojem je Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini izgubila autonomiju. Godine 1935. političari oko JMO uspijevaju povratiti određeni stepen autonomije I(V)Z. Reisul-ulema blizak režimu je smijenjen, sjedište IVZ vraćeno iz Beograda u Sarajevo, a donesen je i novi ustav IVZ (1936), koji je predviđao organizaciju na jugoslavenskom nivou⁸.

Organizacija IVZ u socijalističkoj Jugoslaviji temeljila se na ustavu IVZ-a koji je donio Vrhovni vakufski sabor u Sarajevu, 27. 8. 1947. godine. Rukovodeća tijela

⁶ Nusret Šehić, Politički razvitak Muslimana za vrijeme austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini (1878-1909), *Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine*, II, ANU BiH, LXXIX/18, Sarajevo 1987, 294.

⁷ Mustafa Imamović, Pravni položaj i organizacija Islamske zajednice u Jugoslaviji 1918.-1941. godine, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, godina XL, 1997, Sarajevo 1998, 160-161.

⁸ Isto, 169; Isti, Pregled razvitka Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Republici Bosni i Hercegovini* (dalje: Glasnik RIZ-a u RBiH), LVI/1994, br. 1-2, Sarajevo 1994, 59.

bila su Vrhovni vakufski sabor i Vrhovno islamsko starješinstvo sa reisul-ulemom na čelu. U četiri socijalističke republike (Srbija, Crna Gora, Makedonija i Bosna i Hercegovina) postojale su Vakufske direkcije i Ulema medžlisi.⁹ Sve do raspada Socijalističke federativne republike Jugoslavije organizacija Islamske zajednice na južnoslavenskom prostoru ostala je jedinstvena.

Općenito gledavši, Islamska zajednica na južnoslavenskom prostoru je u svojoj modernoj historiji, u pogledu organizacije, slijedila načelo poklapanja jurisdikcije vjerskih vlasti sa državnim teritorijem. Nadležnost državne vlasti je priznavana i vrlo često vjerskim argumentima osnaživana. Karakteristično je da je Islamska zajednica bila jedina vjerska zajednica na južnoslavenskom prostoru koja je njegovala vlastitu shemu vjerske organizacije i jurisdikcije. Sa takvom generalnom orijentacijom (Ustav Islamske zajednice iz 1990.) ušla je u krizno razdoblje kada se odlučivalo o sudbini Jugoslavije¹⁰. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, zemlji gdje se nalazila najveća koncentracija muslimana na Balkanu, svoju snagu i iskustvo gradila je iz ovih historijskih činjenica XIX i, posebno, XX stoljeća.

* * *

Uoči rata Islamskoj zajednici se pružila mogućnost da se potpuno samostalno uključi u rješavanje gorućih društvenih problema. Na taj način ona je dobila na značaju, ali joj je istovremeno i porasla odgovornost, prije svega u usmjeravanju članova Zajednice kako da se ponašaju u određenim kriznim situacijama. Ona će povremeno početi da se predstavlja i kao legitimni predstavnik i zaštitnik interesa Muslimana, ne samo kao pripadnika Islamske zajednice, već i kao naroda. Stavovi Islamske zajednice mogu se pratiti kroz prizmu njihovog odnosa prema budućnosti jugoslovenske federacije i Bosne i Hercegovine, pitanju reorganizacije Islamske zajednice u novonastalim okolnostima, odnosu sa drugim vjerskim organizacijama u BiH i političkim strankama Bošnjaka, te odnosu prema ratu u Jugoslaviji i agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Prateći ovu problematiku stiče se dojam da su najviši organi Islamske zajednice u Jugoslaviji i Islamske zajednice u BiH imali neusaglašene stavove oko obima zalaganja za suverenost Bosne i Hercegovine. Ovo je postalo posebno izraženo od početka 1992. godine.

⁹ Radmila Radić, *Država i verske zajednice 1945-1970.*, Prvi deo: 1945-1953, Institut za noviju istoriju Srbije, Biblioteka: Studije i monografije, knj. br. 20, Beograd 2002, 145-146.

¹⁰ Fikret Karčić, *Raspad SFRJ i pitanje organizacije Islamske zajednice*, Glasnik RIZ-a u SFRJ, LV/3-4, Sarajevo 1992, 191.

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina XX stoljeća praksa je pokazivala da je najoptimalnije rješenje za tadašnju Jugoslaviju i njene narode konfederacija ili labava federacija. Islamska zajednica se zalagala za takvo rješenje jugoslovenske krize, sve dok nije postalo očito da od jugoslovenskog jedinstva, u makom obliku, neće biti ništa.¹¹ Iz djelovanja i stavova vjerskog vođstva Muslimana vidljivo je nastojanje da se jugoslovenska kriza riješi na način stvaranja demokratske jugoslovenske državno-političke zajednice koja je, po njihovom uvjerenju, optimalan okvir za život muslimana na južnoslavenskim prostorima.¹² Nije se predviđao konkretan način preuređenja države, ali se isticalo da Muslimani žele živjeti u ravnopravijem položaju sa drugim narodima u Jugoslaviji nego što je to ranije bio slučaj.¹³

Takvi stavovi će preovladavati sve do početka 1992. godine kada je postalo jasno da je raspad Jugoslavije neminovan. Prilikom izbora reisul-uleme svaki od četvorice kandidata je u svom programskom opredjeljenju vidio jugoslovensku zajednicu kao najbolje rješenje za muslimane. Jedan od kandidata za reisul-ulemu Senahid ef. Bistrić kaže “Muslimani nisu niti bi smjeli biti za cijepanje Jugoslavije. Ovaj stav Islamske zajednice je jasan, nedvosmislen i jedinstven”, a budući reisul-ulema Jakub ef. Selimoski podvlači “... i pored svih kriznih situacija, ja sam optimista. Taj optimizam gradim na bazi ukupnog interesa svih naroda i narodnosti Jugoslavije”.¹⁴ Istina, kod kandidata Mustafe ef. Cerića, može se uočiti unekoliko rezerviraniji stav i nešto naglašenija bosanska koncepcija, gdje bi Bosna i Hercegovina bila određena

¹¹ U intervjuu reis-ul-ulema Jakub ef. Selimoski izjavljuje “Mi u Islamskoj zajednici želimo da živimo u jednoj demokratskoj jugoslovenskoj državi”, Nema razloga za razlaz, (Izvodi iz intervjua TV Sarajevo, *Oslobođenje*, 7. april 1991), *Glasnik RIZ-a u SFRJ*, LIV/3, Sarajevo 1991., 345.

¹² Na takav stav ih je upućivala činjenica da su muslimani, njih oko sedam miliona, živjeli na cijelom prostoru Jugoslavije, od kojih ni dva miliona u Bosni i Hercegovini (1.902.956). *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991*, Nacionalni sastav stanovništva, Statistički bilten, 234, Sarajevo, decembar/prosinac 1993, 7; “*Preporod*”, XXII, 23/510, Sarajevo 1. decembar 1991, 1.

¹³ “*Preporod*”, XXII, 23/510, Sarajevo 1. decembar 1991, 1; Enes Durmišević, *Muslimani su svoji na svome. Intervju sa A. Purivatrom*, Islamska misao, XIII/1991, Sarajevo, 146, 4-11.; “*Preporod*”, XXII, 4/491, Sarajevo 1991, 8-11; Nema razloga za razlaz, (Izvodi iz intervjua TV Sarajevo, *Oslobođenje*, 7. april 1991), *Glasnik RIZ-a u SFRJ*, LIV/3, Sarajevo 1991, 344-345. i dr.

¹⁴ Izjave date 15. februara 1991, “*Preporod*”, XXII, Sarajevo 1991, 4/491, 8-11.

ni državni okvir.¹⁵ Kandidati su smatrali da, ukoliko bi i došlo do disolucije jugoslovenske države Islamska zajednica Jugoslavije treba i mora da ostane jedinstvena, navodeći kao argument organizaciju Katoličke crkve.¹⁶ Možda jugoslovensko opredjeljenje Islamske zajednice ilustrira i činjenica da je novoizabrani Reisul-ulema Jakub ef. Selimoski bio prvi poglavar Islamske zajednice Jugoslavije porijeklom izvan Bosne i Hercegovine.

U ovo vrijeme pojavila se i opcija izlaska Islamske zajednice Jugoslavije iz jugoslovenskih okvira i njenog angažiranja i organiziranja na balkanskom, ili čak i širem nivou. Za ovakvu koncepciju najviše se zalagao budući reisul-ulema Selimoski. U jednom intervjuu on navodi: "No, čak i da dođe do razgradnje, odnosno formiranja samostalnih država, smatram da će Islamska zajednica naći rješenje i u najtežim uslovima ostati jedinstvena. Ja se čak bavim mišljenjem da se ide i šire i da naša Islamska zajednica bude pokretač jedne zajedničke institucije muslimana Balkana, pa i šire".¹⁷ Inicijativa je i ostvarena osnivanjem Saveza islamskih zajednica istočne Evrope (Jugoslavija, Albanija, Bugarska, Rumunija, Poljska, Čehoslovačka i Bjelorusija), za čijeg je generalnog sekretara na 4 godine izabran reisul-ulema u Jugoslaviji Jakub ef. Selimoski.¹⁸

Odnosi sa drugim vjerskim zajednicama u Bosni i Hercegovini nisu bili jednako srdačni i intenzivni, najviše, moglo bi se reći, zbog nespremnosti Srpske pravoslavne crkve da redovno učestvuje na upriličenim sastancima i dogovorima o aktuelnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji. S druge strane, saradnja predstavnika Islamske zajednice, Katoličke crkve i Jevrejske općine, bar prema onome što se može vidjeti iz konsultiranih izvora, bila je u analiziranom periodu redovna i odvijala se na zavidnom nivou. Istina, rezultati njihovih dogovora, sa ili bez predstavnika Srpske pravoslavne crkve, najčešće su bili bezuspješni apeli za mir i razumijevanje među narodima.¹⁹ Najkonkretnija, zajednički poduzeta mjera, bio je zahtjev Sa-

¹⁵ "Treba sve učiniti da se demokratskim putem postigne jugoslovenski povijesni dogovor koji će osigurati svim republikama politički i ekonomski suverenitet, te garantirati samobitnost i dignitet svim jugoslovenskim narodima. ... ako se sadašnja jugoslovenska zajednica teritorijalno podijeli i politički razjedini, što ne bih volio da se desi...". *Isto*, 10.

¹⁶ *Isto*, 8-11.

¹⁷ "Preporod", XXII, 4/491, Sarajevo, 15. februara 1991, 8-11; Nova afirmacija Islama (Intervju sa Jakub ef. Selimoskim), Glasnik RIZ-a u SFRJ, LIV/3, Sarajevo 1991, 351.

¹⁸ Muharem Omerdić, Osnivanje saveza islamskih zajednica Istočne Evrope, *Glasnik RIZ-a u SFRJ*, LIV/5, Sarajevo 1991, 624-625.

¹⁹ Međureligijski dijalog "Rat nikom nije brat" (svečani prijem kod Mitropolita Dabrobosanskog g. Vladislava u Sarajevu), "Preporod", XXIII, 2/513, Sarajevo, 15. januar 1992; ►

lih ef. Čolakovića u ime Mešihata Islamske zajednice BiH i nadbiskupa monsinjora Vinka Puljića da se "... studenti i đaci teoloških škola u Bosni i Hercegovini do daljnjeg ne pozivaju u vojsku", upućen 1. septembra 1991. godine.²⁰ Ovo nas uvodi i na najosjetljiviji teren na kome možemo pratiti stav IZ prema raspadu Jugoslavije, a to je njen odnos prema ratu u Jugoslaviji, a kasnije i u Bosni i Hercegovini.

* * *

Po uzoru na druge vjerske zajednice na prostoru bivše Jugoslavije Islamska zajednica je uzela značajnog učešća u homogeniziranju svojih vjernika. Manifestacija muslimanskog jedinstva i "snage" na Ajvatovici, nekoj vrsti muslimanskog svetišta (preko 100.000 prisutnih 1991. godine) i obavljena dženaza (sahrana) Bošnjacima u Foči, pobijenim u toku Drugog svjetskog rata su ilustracija ovakvom zaključku. Ove i slične aktivnosti izvođene su u tijesnoj saradnji sa vodećom i, u to vrijeme, jedinom značajnom bošnjačkom političkom strankom – Strankom demokratske akcije. Napominjemo da je sprega vodeće bošnjačko-muslimanske političke stranke i Islamske zajednice neka vrsta tradicije među Bošnjacima (sa Muslimanskom narodnom organizacijom u doba austrougarske vladavine, sa Jugoslovenskom muslimanskom organizacijom u međuratnom periodu i sa Strankom demokratske akcije krajem XX stoljeća).

Na osnovu korištenih izvora i literature ne može se zaključiti da je Islamska zajednica pripremala svoje članstvo za rat prije otpočinjenja agresije na Bosnu i Hercegovinu. Prvi napis koji bi se, možda, mogao podvesti pod ovu kategoriju objavljen je u "Preporodu", 1. aprila 1992. godine.²¹ Iako zvučno naslovljen "Šehidi – svjedoci vjere" tekst ne poziva u rat, već u kategoriju šehida svrstava vojnike poginule na odsluženju vojnog roka. Po otpočinjanju agresije na Bosnu i Hercegovinu vodeće institucije Islamske zajednice dosta aktivno prate dešavanja na terenu, uvodi se neka vrsta vanrednog stanja u strukture institucija, daju se upute članstvu i pruža mu se moralna podrška. Karakteristično je da je trebalo da prođe dosta vremena prije nego je vrh Islamske zajednice objavio da je odbrana domovine (Bosne i Hercegovine) vjerska dužnost muslimana. Još 1. maja 1992. godine, dakle skoro mjesec dana od početka agresije na državu Bosnu i Hercegovinu, na dženazi osmerici poginulih boraca Teritorijalne odbrane BiH, reisul-ulema se nada prestanku ratnih dejstava i pozi-

"Preporod", XXIII, 14-15/525-526, Sarajevo, 15. avgust/1. septembar 1992, 2.

²⁰ "Preporod", XXII, 17/506, Sarajevo, 1. septembar 1991.

²¹ "Preporod", XXIII, 7/518, Sarajevo, 1. aprila 1992.

va na mir.²² Ali, istoga dana uvodnik u “Preporodu” pod naslovom “Vjerodostojno identificirati agresora”, sa pratećom fotografijom na kojoj komandant srpskih paravojsnih organizacija i kasniji optuženik za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji Željko Ražnjatović Arkan ljubi ruke visokopozicioniranom svešteniku Srpske pravoslavne crkve u Bosni i Hercegovini, Mešihat Islamske zajednice u BiH iznosi svoj stav ko je agresor na Bosnu i Hercegovinu. I konačno, skoro pola godine od prvih napada na Sarajevo, u saopćenju za javnost Rijaset Islamske zajednice objavljuje “... da je odbrana svoje domovine farzi – ‘ajñ – lična obaveza i stroga dužnost svakog punoljetnog Muslimana.”²³

Umjesto zaključka

Stav Islamske zajednice Bosne i Hercegovine prema raspadu ili očuvanju Jugoslavije bio je uslovljen dešavanjima i konkretnim promjenama u bivšem jugoslavenskom društvu. Presudne momente predstavljali su otcepljenje Slovenije i Hrvatske, 28. juna 1991. godine.²⁴ Osluškujući i dalje šta se događa, Islamska zajednica tek u novembru iste godine mijenja kurs, pri čemu sada glavnu riječ vodi Mešihat Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, a ne Rijaset Islamske zajednice Jugoslavije. Predsjednik Mešihata Salih ef. Čolaković izjavljuje “Mešihat se nada da će proces političkog osamostaljenja i međunarodnog priznavanja Bosne i Hercegovine biti uskoro završen.”²⁵ Mešihat je svoje djelovanje u pravcu postizanja bosanskohercegovačke samostalnosti pojačao uoči referenduma o neovisnosti Bosne i Hercegovine pozivajući “... sve Muslimane, kao i inovjerne, da izađu na referendum i daju svoj glas za bosansku suverenost i samostalnost.”²⁶ Karakteristiku ovog perioda predstavljaju sve češći istupi vrha Islamske zajednice u BiH u ime naroda, a ne u ime članova svoje vjerske zajednice.²⁷ Iako nije postojao politički program koji bi jasno defi-

²² “Preporod”, XXIII, 9/520, Sarajevo 1992, 16.

²³ “Preporod”, XXIII, 14-15/525-526, Sarajevo 15. 08/01. 09. 1992.

²⁴ Paul Garde, *Život i smrt Jugoslavije*, Zagreb: Ceres, Mostar: Ziral, 1996, 300.

²⁵ Poruka predsjednika Mešihata Islamske zajednice Bosne i Hercegovine Salih ef. Čolakovića, “Preporod”, XXIII, 2/513, Sarajevo 15. januar 1992, 2.

²⁶ “Preporod”, XXIII, 4/515, Sarajevo 15. februar 1992, 2; U istom broju na 1. i 3. stranici objavljen je tekst historičara Husnije Kamberovića “Obnova bosanske države” i poziv na naslovnici BOSNA JE JEDINA NAŠA DOMOVINA GLASAJMO ZA NJU.

²⁷ Kao primjer navodimo saopćenje Mešihata u kojem se kaže “Mi se danas kao narod, zajedno sa drugim miroljubivim narodima u Bosni i Hercegovini, osjećamo napadnutim i ugrože- ▶

nirao bošnjački nacionalni interes, vrh Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini je nakon nestanka Jugoslavije sve više promovirao platformu za Bošnjake – domovina Bosna i Hercegovina, nacija bošnjačka, jezik bosanski, vjera islam.

Reorganizacija Islamske zajednice sa jugoslavenskog na bosanskohercegovački nivo tekla je sporije od njene evolucije prema zalaganju za bosanskohercegovačku samostalnost. Taj proces reorganiziranja završen je tek 28. aprila 1993. godine održavanjem Obnoviteljskog sabora Islamske zajednice Republike Bosne i Hercegovine, kada je došlo do uspostavljanja Islamske zajednice BiH na temeljima iz 1909. godine, a sadašnji reisul-ulema Mustafa ef. Cerić izabran za vjerskog poglavara u Bosni i Hercegovini.²⁸

nim”. “*Preporod*”, XXIII, 9/520, Sarajevo 1. maj 1992, 3.

²⁸ Jusuf Žiga, U povodu konstituiranja Obnoviteljskog sabora Islamske zajednice u R BiH, *Glasnik RIZ-a u BiH*, LVI/1, Sarajevo 1994, 51; Deklaracija Obnoviteljskog sabora, *Glasnik RIZ-a u BiH*, LVI/1, Sarajevo 1994, 65.
